

ALŽIRSKI RAT ZA NEZAVISNOST (1954. – 1962.)

Alžirski rat za nezavisnost (1954. – 1962.) bio je jedan u nizu dekolonizacijskih ratova koji su zahvatili afrički i azijski kontinent u 20. stoljeću. Nakon poraza francuskih kolonijalnih snaga u Indokini pokrenut je oružani ustanak protiv francuskih vlasti i u Alžiru. Fronta nacionalnog oslobođenja (FLN) bila je glavna politička snaga koja je vodila oružanu i političku borbu s ciljem potpunoga osamostaljenja od Francuske. Rad nastoji prikazati uzroke i tijekom Alžirskoga rata za nezavisnost koji je izazvao krizu u francuskom političkom životu, odnosno dati pregled najvažnijih političkih zbivanja koja su dovela do proglašenja Alžirske Republike 1962. godine.

Ključne riječi: Alžir; Rat za nezavisnost; FLN; Francuska; dekolonizacija; Charles de Gaulle

1. UVOD

Politička karta svijeta ubrzano se krenula mijenjati sa završetkom Drugoga svjetskog rata. Osim što im je pružio novo iskustvo u ratovanju, kolonijalne narode rat je uvjerio u slabosti njihovih matičnih zemalja. S time u vezi, u drugoj polovici 20. stoljeća afričke i azijske narode pod europskom dominacijom intenzivno je zahvatio proces dekolonizacije. U tome kontekstu Alžirski rat za nezavisnost (1954. – 1962.), u historiografiji poznat i pod nazivom *Alžirska revolucija*, predstavlja jedan od najvećih i najkrvavijih protukolonijalnih sukoba. Premda se odvijao u vremenu napetosti između dvaju svjetskih blokova, Alžirski rat za nezavisnost nije bio karakterističan hladnoratovski sukob. Pasivnost blokova, posebice SAD-a i SSSR-a, zaokupljenih drugim unutarnjim i vanjskopolitičkim zbivanjima, nije od Alžira načinila front za razračunavanje suprotstavljenih ideologija Istoka i Zapada.

Ovaj je rad pretežito usredotočen na političke aspekte sukoba i tek u manjoj mjeri na one vojnoga karaktera. Prvi dio objašnjava sustav francuske kolonijalne vlasti u Alžiru, nužan za razumijevanje uzroka i okolnosti budućega konflikta. Razvojem Alžirske revolucije i njezinim utjecajem na politički život u Francuskoj bavi se drugi dio rada. S obzirom na to da je odlučujući faktor u sukobu preuzela politika, na temelju recentne historiografske produkcije rad će se truditi dati pregled tijeka Alžirskoga rata za nezavisnost i najvažnijih političkih zbivanja koja su stvorila uvjete za potpisivanje sporazuma na temelju kojih je Alžiru potvrđena neovisnost. Pritom će se nastojati potkrijepiti teza da je zbog specifičnosti francuske vlasti nad Alžirom rat izazvao posebno snažne reperkusije u Francuskoj, uzrokujući političku nestabilnost i prijeteći jedinstvu nacije.

2. ALŽIR POD FRANCUSKOM UPRAVOM

Povijest Alžira pod francuskom kolonijalnom upravom započinje 1830. godine raspadom osmanskoga Alžirskog pašaluka nakon invazije koju je vodio maršal Louis de Bourmont. Samomu vojnom pohodu prethodile su neuspješna pomorska blokada i trogodišnji „diplomatski pregovori“ s ciljem svrgavanja alžirskog Hussein-paše.¹ U svrhu daljnega teritorijalnog širenja, 1831. godine osnovana je Legija stranaca sa sjedištem u Sidi-bel-Abbesu na istoku Alžira. Nastavku ekspanzije suprotstavio se emir Abd el-Kader čiji su suverenitet u unutrašnjosti zemlje priznale francuske vlasti 1837. godine *Ugovorom iz Tafne*. Uspješno je vodio ustanak i prijetio francuskim teritorijalnim ambicijama sve do 1847. godine, kada je izgubio rat te bio prisiljen na predaju. Stotinu godina poslije vojskovođa Abd el-Kader postao je nacionalni heroj, simbol protufrancuskoga otpora i glavna inspiracija alžirskim ustanicima u borbi za stvaranje samostalne države.²

Vojno podčinjavanje Alžira bilo je praćeno eksproprijacijom zemljišta i imovine domaćega stanovništva te predajom istoga novodoseljenim europskim kolonima (fra. *colons*), poznatim i pod nazivom *pieds-noirs*.³ Njihovo je doseljavanje krenulo 1834. godine, kada je Alžir službeno postao francuski kolonijalni posjed. Naseljavanje se intenziviralo u zadnjim desetljećima 19. stoljeća pristizanjem velikoga broja izbjeglica iz Alsace-Lorrainea, nakon poraza Francuske u ratu s Pruskom, i iz krajeva zahvaćenih filokserom. Do početka rata u Alžiru je živjelo gotovo milijun *pieds-noirs*a, čime su činili 10% ukupnoga stanovništva, a od čega ih je polovica bila nefrancuskoga podrijetla. Naime, osim Francuza na područje Alžira doselili su se i drugi mediteranski narodi, ponajprije Španjolci, Talijani i Maltežani. U povodu stote obljetnice Francuske revolucije vlasti su im velikodušno darovale privilegij francuskih građana.⁴ Doseljenici su poprimili francuski identitet na osnovi povlastica koje im je pružala francuska administracija, ali i zajedničke averzije prema muslimanskomu stanovništvu.⁵

Ustavom iz 1848. sjeverni Alžir bio je podijeljen na tri francuska departmana – Alger, Oran i Constantine – dok su južni Alžir i Sahara ostali pod kontrolom francuske vojske.⁶ Upravo je pravni položaj Alžira, koji ga od 1848. godine definira kao dio matične države Francuske, doprinio psihološkome stajalištu Francuza i njihovu inzistiranju da ga se ne napušta ni pod koju cijenu.⁷ Kolonijalna uprava i dominantna pozicija francuskih doseljenika dovela je do izrazite podijeljenosti i nejednakosti u društvu. Zajedno s muslimanskim pristašama režima koloni su koncentrirali svu vlast, dok se ostalo muslimansko stanovništvo tretiralo kao građane drugog reda.⁸ Mjere koje je poduzela francuska uprava dovele su do sloma tradicionalnih ekonomskih struktura u alžirskome društvu, a posebno je veliko ogorčenje siromašnih i gladnih masa izazvalo povećanje vinograda nauštrb polja pšenice.⁹ Naglo povećanje prirodnoga prirasta domicilnoga stanovništva, potaknuto značajnim poboljšanjem francuske medicinske prakse, dovelo je do njegove sve veće gladi i bijede. U očaju,

1 J. R. ARNOLD 2010: 50.

2 M. EVANS, J. PHILLIPS 2007: 28-30; P. C. NAYLOR 2000: 6.

3 Postoji više teorija o podrijetlu ovoga termina, a jedna od njih je da su „crne noge“ (fr. *pieds-noirs*) aluzija na crne čizme francuskih vojnika s kojima se domicilno stanovništvo susrelo prilikom invazije. J. R. ARNOLD 2010: 77.

4 M. EVANS, J. PHILLIPS 2007: 34.

5 P. C. NAYLOR 2000: 14.

6 C. R. AGERON 1991: 28.

7 P. CALVOCORESSI 2003: 575.

8 Inferioran položaj muslimana zakonski je definiran donošenjem *Code de l'Indigenat* 1881. godine. M. EVANS, J. PHILLIPS 2007: 33; B. STORA 2004: 7, 11.

9 B. STORA 2004: 13.

mnogi su odlučili potražiti egzistenciju u metropoli koja je bila slijepa na ekonomske i socijalne probleme svojih prekomorskih departmana.¹⁰

Domicilno stanovništvo imalo je veoma ograničen pristup obrazovanju, a odabranu alžirsku djecu škole su odgajale u europskome duhu s ciljem stvaranja frankofone elite. Takav je sustav predviđao asimilaciju, no u stvarnosti je proizveo suprotan učinak. Intelektualna elita razvila je nacionalnu svijest, spoznala inferioran položaj alžirskoga naroda i postala odlučna u namjeri da promijeni postojeće stanje.¹¹ Slom fašističkih režima u Drugome svjetskom ratu pobudio je nadu alžirskoga naroda u to da će francuske vlasti uskoro primijeniti demokratska načela koja su i same propagirale u vrijeme nacističke okupacije. Proslava Dana pobjede u Europi 8. svibnja 1945. bila je obilježena masovnim demonstracijama muslimanskoga stanovništva diljem Alžira, koje je zahtijevalo da se njihova prava izjednače s onima *pieds-noirs*. Tijekom demonstracija u Sétifu i Guelmi došlo je do nereda koji su prerasli u krvavo nasilje, pri čemu je stradalo stotinjak Europljana. Uslijedila je reakcija francuskih snaga reda koje su silom ugušile prosvjede, uz tešku odmazdu nad Alžircima.¹² Ovakav scenarij slomio je nade alžirske intelektualne elite koja je vjerovala u mogućnost kompromisnoga rješenja i demokratske promjene. Dio političara shvatio je da se sloboda i jednakost ne mogu postići demokratskim sredstvima unutar vladajuće francuske političke strukture, već da je nužno pokrenuti oružani ustanak i osloboditi se kolonijalne okupacije.

Neposredno prije izbijanja rata u Alžiru su djelovale tri glavne nacionalističke organizacije koje su, iako jedinstvene u ideji osamostaljenja, zbog različitih ideoloških stavova bile u sukobu:

1) Pokret za pobjedu demokratskih sloboda (*Mouvement pour le triomphe des libertés démocratiques*, MTLD) osnovao je nacionalistički vođa Messali Hadj 1946. godine radi stjecanja nezavisnoga Alžira. Dogodine je u svrhu izvođenja napada na francusku infrastrukturu utemeljena Specijalna organizacija (*Organisation Speciale*, OS), tajno paravojno krilo razbijeno nakon trogodišnjih subverzivnih podzemnih aktivnosti. Po izbijanju revolucije u studenome 1954. godine francuske vlasti raspustile su MTLD. Međutim, već idućega mjeseca stranka je obnovljena kao Alžirski nacionalni pokret (*Mouvement national algérien*, MNA).¹³

2) Udruženje alžirskih muslimanskih Ulema (*Association Des Ulémas Musulmans Algériens*, AUMA) bila je jedna od najstarijih nacionalističkih organizacija na području Alžira. Utemeljio ju je 1931. vjerski vođa, šejik Abdelhamid Ben Badis s namjerom razvijanja alžirskoga nacionalizma u duhu islamske vjerske tradicije i arapskoga identiteta. Ideologiju organizacije najbolje je opisivao njezin slogan „Islam je moja vjera, arapski je moj jezik, Alžir je moja država“. Putem mreže vjerskih škola AUMA je imala značajan utjecaj na muslimansko društvo sve dok je 1956. godine nisu raspustile francuske vlasti.¹⁴

3) Demokratska unija alžirskoga manifesta (*Union démocratique du manifeste algérien*, UDMA)¹⁵ osnovana je 1946. godine kao liberalna stranka Ferhata Abbasa, koja je vodila umjerenu

10 A. A. MAZRUI, C. WONDJI 1999: 133-134; P. C. NAYLOR 2000: 7; B. STORA 2003: 14.

11 W. B. QUANDT 1969: 29.

12 Službene francuske procjene navode broj poginulih između 1020 i 1300, dok alžirski nacionalisti tvrde da se radi o 45000 poginulih. Većina povjesničara procjenjuje broj poginulih na 6000. M. EVANS, J. PHILLIPS 2007: 52; A. HORNE 2011: 27; B. STORA 2004: 21-22.

13 Preteča MTLD-a bila je socijalistička organizacija Sjevernoafrička zvijezda (Étoile Nord-Africaine, ENA), koja je djelovala u Francuskoj u razdoblju od 1926. do 1929. godine. Nju je 1937. godine zamijenila Stranka alžirskoga naroda (*Parti du Peuple Algérien*, PPA) koju su 1940. zabranile vlasti Višijevske Francuske. Nakon rata (1946.) obnovljena je pod imenom MTLD. B. STORA 2004:17-19, 26.

14 B. STORA 2004: 26; M. EVANS, J. PHILLIPS 2007: 44; ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA, 2008A

15 *Alžirski manifest* dokument je sa zahtjevima alžirskoga naroda koji su 1943. godine sastavili Abbasovi suradnici.

politiku i inzistirala na demokratskim sredstvima borbe. Liberali su tražili suradnju s vlastima, odnosno integraciju u francusko društvo izjednačavanjem političkih prava. Abbas i njegovi pristaše isprva su negirali postojanje alžirske nacije. Iako su u početku sumnjali u uspješnost samostalne alžirske politike, tijekom rata prihvatili su ideju nezavisnosti uz očuvanje posebnih veza sa Francuskom.¹⁶

Kako bi smirila rastući nacionalistički pokret, francuska Narodna skupština 1947. godine izglasala je *Alžirski statut*, kojim su muslimani trebali steći prava francuskih građana. Istim je zakonom uspostavljena Alžirska skupština s ingerencijom u preinaci legislative metropole, izglasavanju proračuna i donošenju financijskih zakona. No princip dvostrukog izbornog kolegija, kojim se biralo 60 delegata kolona i 60 muslimanskih delegata manifestirao se u nejednakome omjeru glasova: jedan glas *pie-d-noira* vrijedio je sedam muslimanskih. Izborni sustav ostavljao je prostora korupciji, manipulacijama i lažiranju izbornih rezultata, zbog čega umjereni muslimanski političari nisu imali nikakvih stvarnih mogućnosti u djelovanju. Osim toga, francuske su vlasti sustavno oklijevale primijeniti neke od reformi koje su bile predviđene Alžirskim statutom. Glasno inzistiranje *pie-ds-noirs*a da zadrže privilegirani status u koloniziranoj zemlji, ali i suzdržani potezi francuskog državnog vrha, uvjerali su većinu domaćega stanovništva da je iluzorno očekivati da će tražena prava postići legalnim putem.¹⁷

Poraz Francuza kod Dien Bien Phua, odnosno krah francuske vlasti u Indokini, bio je ključan faktor koji je u Alžiru utjecao na obje strane: Francuska nikako nije bila spremna na novi poraz svoje kolonijalne politike, dok je alžirskim nacionalistima ovakav razvoj situacije bio poticaj da krenu u oružani sukob protiv francuskih vlasti.¹⁸ Upravo na dan kapitulacije francuskih snaga kod Dien Bien Phua 7. svibnja 1954. godine svoj službeni osnutak objavio je Revolucionarni komitet jedinstva i akcije (*Comité Révolutionnaire d'Unité et d'Action*, CRUA), koji se sastojao ponajprije od bivših pripadnika OS-a.¹⁹ Komitet je planirao oružanu pobunu s ciljem osamostaljenja Alžira putem pokreta i organizacije zvanе Fronta nacionalnog oslobođenja (*Front de Libération Nationale*, FLN). Tijekom iduće dvije godine FLN je uspio eliminirati ili potisnuti konkurentske organizacije, s iznimkom MNA-a. Naime, UDMA je inkorporirana u FLN krajem 1955., a AUMA početkom 1956. godine.²⁰ Koncentriravši oko sebe gotovo sve nacionalističke snage u zemlji, FLN je preuzeo ulogu jedinstvenoga predstavnika alžirskog naroda i apsolutno vodstvo nad revolucijom. Direktni rezultat FLN-ovih napora da pod jednim pokretom objedini političke snage različitih ideoloških usmjerenja manifestirao se u neprestanim unutar stranačkim sukobima i nekonzistentnoj stranačkoj politici koja je ostala dosljedna jedino u ideji osamostaljenja.

3. TIJEK ALŽIRSKOGA RATA ZA NEZAVISNOST

Otvoreni rat započeo je na dan Svih svetih, 1. studenoga 1954. godine, simultanim gerilskim napadima na francuske strateške mete (policijske postaje, vojarne, industrijska postrojenja) diljem zemlje koju je FLN podijelio u 5 vojno-administrativnih područja – *wilaya*.²¹ Istoga je dana FLN u

16 P. C. NAYLOR 2000: 10.

17 M. EVANS, J. PHILLIPS 2007: 53.

18 P. CALVOCORESSI 2003: 576.

19 ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA, 2008B

20 Komunistička partija Alžira (*Parti communiste algérien*, PCA) osnovana 1936. godine odbila se raspustiti i integrirati svoje članove u FLN. Umjesto toga njezini su se gerilci odlučili boriti pod komandom ALN-a. D. F. BUSKY 2002: 98-99; A. A. MAZRUI, C. WONDJI 1999: 136; B. STORA 2004: 57, 60, 83.

21 Wilaya I: Aures, Wilaya II: Constantine, Wilaya III: Kabylia, Wilaya IV: Alžir, Wilaya V: Oran. Tijekom rata i područje Sahare bilo je organizirano u Wilaya VI, a pod Wilayom VII smatrao se teritorij Francuske.

Proklamaciji javno obznanio alžirskom narodu ciljeve revolucije. Najvažnije zadaće bile su stjecanje neovisne demokratske države s islamom kao službenom religijom te priznanje nacionalnoga i povijesnoga identiteta alžirskog naroda. Za vrijeme trajanja rata FLN se držao temeljnih načela iz *Proklamacije* beskompromisno zahtijevajući potpunu političku neovisnost i teritorijalni integritet.²²

Prve dvije godine rata obilježili su sporadični sukobi malobrojnih FLN-ovih gerilaca s iskusnom francuskom vojskom u planinskome području Aurésa na istoku zemlje.²³ S obzirom na to da ovakav način ratovanja FLN-u nije donosio znatnije vojne ni političke probitke, 20. kolovoza 1956. godine 16 delegata FLN-a održalo je zasjedanje poznato pod nazivom *Soummamska konferencija*. Na konferenciji je, između ostaloga, formalizirana hijerarhijska struktura FLN-a i Vojske nacionalnog oslobođenja (*Armée de libération nationale*, ALN).²⁴ Nadalje, osnovan je zakonodavni organ od 34 delegata (*Conseil National de la Révolution Algérienne*, CNRA) i vrhovno peteročlano izvršno tijelo (*Comité de Coordination et d'Exécution*, CCE). Pritom se FLN proglasio jedinstvenim predstavnikom alžirskog naroda. Racionalno procijenivši francuske snage, članovi organizacije odlučili su voditi primarno političku borbu stvaranjem atmosfere nesigurnosti i internacionalizacijom *alžirskoga pitanja*. U tu je svrhu FLN sredinom 1956. godine pokrenuo niz gerilskih akcija u glavnome gradu poznatijih kao *Bitka za Alžir*.²⁵

Upravo su se na *alžirskome pitanju*, za koje nisu nalazile kompromisno rješenje, rušile koalicijske vlade francuske Četvrte republike. Naime, od veljače 1955. do svibnja 1958. godine izmijenile su se četiri vlade lijeve koalicije Republikanske fronte.²⁶ Njihovi pokušaji smirivanja alžirskog nacionalističkog pokreta propagiranjem socijalnih i gospodarskih reformi nisu polučili uspjeh. Naime, na početku rata liberalna vlada premijera Mendes-Franca (lipanj 1954. – veljača 1955.) razradila je takozvani *Constantine plan*, program unapređenja svih sektora djelatnosti u Alžiru uz simultano uključenje muslimanskoga stanovništva. Nešto kasnije, plan je razradio generalni guverner Alžira Jacques Soustelle (siječanj 1955. – veljača 1956.), dok je novi generalni guverner Robert Lacoste (veljača 1956. – svibanj 1958.) implementirao neke od predviđenih reformi.²⁷

U ožujku 1956. francuska Narodna skupština izglasala je *Zakon o posebnim ovlastima*, čime je raspuštena Alžirska skupština i započet *totalni rat* protiv ustanika.²⁸ Zavarani optimizmom zbog nekoliko uspješnih vojnih akcija, Francuzi su odbili posredovanje i pronalazak mirnog rješenja koje su im nudili marokanski sultan Mohammed V. i predsjednik Tunisa Habib Bourguiba. Po povratku sa pregovora u Rabatu u listopadu 1956. godine francuske zračne snage presrele su i prisilno spustile u grad Alžir avion s četvoricom *povijesnih vođa*²⁹ FLN-a, među kojima je bio i Ahmed Ben Bella.

22 P. C. NAYLOR 2000: 26-28.

23 Ovo je razdoblje obilježio Masakr u Philippevilleu 20. kolovoza 1955. nakon kojeg su francuske vlasti, držeći se načela „kolektivne odgovornosti“, reagirale zračnim bombardiranjima alžirskih sela. A. A. MAZRUI, C. WONDJI 1999: 135; B. STORA 2004: 44.

24 B. STORA 2004: 61.

25 M. EVANS, J. PHILLIPS 2007: 64; B. STORA 2004: 67.

26 Glavne stranke u koaliciji bile su Francuska sekcija Radničke internacionale (*Section Française de l'Internationale Ouvrière*, SFIO) i Radikalna stranka (*Parti radical*). Glavni tajnik SFIO Guy Mollet imao je najdulji mandat predsjednika vlade u ovome razdoblju.

27 J. R. ARNOLD 2010: 56-59; P. C. NAYLOR 2000: 20-21.

28 Broj francuskih vojnika u Alžiru povećao se s 54000 na gotovo 350000, a vojni rok produžen je na 2,5 godine. Četiri godine kasnije bilo je 800000 vojnika od kojih su dio činile specijalne postrojbe (100000) i cijela Legija stranaca. J. R. ARNOLD 2010: 57; B. STORA 2004: 45-48.

29 Termin „povijesni vođe“ (fra. *chefs historiques*) odnosi se na devet alžirskih nacionalista koji su predvodili CRUA, osnovali FLN i započeli Alžirsku revoluciju. To su bili: Ahmed Ben Bella, Hocine Ait Ahmed, Mohammed Khider, Mohammed Boudiaf (oteti 1956.), Mostefa Ben Bulaid, Mourad Didouche, Larbi Ben M'hidi (ubijeni tijekom rata), Krim Belkacem i Rabah Bitat. P. C. NAYLOR 2015: 299.

Francuska služba sigurnosti otpremila ih je u pritvor u Francusku. Incident, koji se navodno zbilo bez znanja pariških vlasti, dodatno je zaoštrio francuske odnose s FLN-om.³⁰

Osim što su nestabilnost i nedjelotvornost vlasti onemogućavale bilo kakav odlučniji pothvat prema rješenju *alžirskoga pitanja*, izazvale su nezadovoljstvo i negativne reakcije kolona. Radikalizirani francuski doseljenici nisu bili spremni na kompromise i ustupke FLN-u. Želeći osigurati nastavak *Francuskoga Alžira*, kao i vlastiti privilegirani status, ustali su protiv Pariza u svibnju 1958. godine s namjerom preuzimanja vlasti. Međutim, politički znatno ojačana francuska vojska dovela je svojega najpoznatijeg pripadnika, generala Charlesa de Gaullea na mjesto predsjednika nove francuske vlade. Narodna skupština izglasala je 1. lipnja 1958. godine legitimnost vlasti novog premijera i dala mu iznimne ovlasti na rok od 6 mjeseci. Nakon što je na predsjedničkim izborima održanima 21. prosinca 1958. bio izabran od strane izbornog kolegija, De Gaulle je u siječnju 1959. godine stupio na dužnost predsjednika novoproglašene Pete republike.³¹

U svojem obraćanju javnosti 16. rujna 1959. godine De Gaulle je ponudio FLN-u mir i po prvi put javno iznio opciju nezavisnoga Alžira „u uskoj vezi s Francuskom“. Izjava je imala snažan odjek. U siječnju 1960. izazvala je drugi otpor europskih doseljenika, takozvani „Tjedan barikada“ koji je završio neuspjehom.³² Iako su francuske vojne snage do kraja 1959. godine bile iznimno uspješne i osigurale vojnu kontrolu nad Alžirskom,³³ s vremenom se francusko javno mnijenje okrenulo protiv *pieds-noirs* i francuske vojske u Alžiru i prema sve većim simpatijama i odobravanju De Gaulleove politike. Naime, francuska javnost ostala je zgrožena i demoralizirana nakon što su pojedine novine izvjestile o nehumanim metodama koje je vojska primjenjivala u izvlačenju informacija od FLN-ovih zarobljenika. Također, snažan su utjecaj na javnost imala izvješća o kampovima alociranoga stanovništva koja su budila sjećanja na nacističke koncentracijske logore.³⁴ Naposljetku je De Gaulle opreznom i probranom retorikom uspio umiriti kolone i vojsku uvjeravajući ih da veličina i snaga Francuske nisu povezani s očuvanjem anakronoga imperija te da Francuska napuštanjem Alžira neće izgubiti međunarodni prestiž. Cilj De Gaulleove politike bio je očuvati postkolonijalno prisustvo i spriječiti da se Alžir potpuno otuđi od Francuske, odnosno osigurati strateške pozicije i interese bez obzira na ishod rata.³⁵

Nakon što su Ujedinjeni narodi 20. prosinca 1960. priznali pravo Alžira na samoodređenje, u siječnju 1961. godine u Francuskoj i Alžiru održan je referendum kojim je sa 75% glasova izašlih birača odobreno pregovaranje o *alžirskome pitanju*. Na konferenciji za novinare De Gaulle je nedvosmisleno i otvoreno najavio politiku dekolonizacije za koju je smatrao da u danim uvjetima najviše odgovara francuskim interesima. Na izjavu francuskog predsjednika reagirala su četvorica generala (M. Challe, E. Jouhaud, R. Salan i A. Zeller) koji su istoga mjeseca (22. – 25. travnja 1961.) predvodili još jedan neuspjeli vojni udar u gradu Alžiru, poznat kao «Puč generala». Zagovaratelj

30 P. CALVOCORESSI 2003: 573, 576-577.

31 Ustavom proglašenim 4. listopada 1958. Francuska je uvela polupredsjednički sustav. B. STORA 2004: 70-73.

32 M. EVANS 2012: 275-276; M. EVANS, J. PHILLIPS 2007: 62-63; STORA 2004: 74.

33 Kao iznimno učinkovito sredstvo u borbi protiv FLN-ovih gerilaca pokazala se Moriceova linija dovršena u rujnu 1957. godine. Bila je to elektrificirana bodljikava žica okružena minskim poljima na granici s Tunisom i Marokom. Zahvaljujući njoj u područje ustanka bilo je teško prebaciti oružje i vojne snage. Također, plan ofenzive generala Challea, glavnoga zapovjednika francuskih snaga u Alžiru, tijekom 1959. godine dodatno je oslabio ustaničke snage. J. R. ARNOLD 2010: 69-70; B. STORA 2004: 54, 75, 83.

34 Torturu su osudili i francuski intelektualci potpisivši otvoreno pismo francuskoj vladi, tzv. *Manifeste des 121*, u rujnu 1960. godine. A. A. MAZRUI, C. WONDJI 1999: 137; B. STORA 2004: 75.

35 P. C. NAYLOR 2000: 21-22.

Francuskoga Alžira, ekstremistički raspoloženi časnici i koloni, osnovali su tajnu paravojni organizaciju OAS (*Organisation de l'armée secrète*), koja je terorističkim akcijama rušila autoritet Pariza s namjerom zadržavanja *statusa quo* u Alžiru.³⁶

Unatoč neuspješnim razgovorima u Melunu u lipnju 1960. između FLN-a i predstavnika francuske vlade iznimno visoki troškovi rata i masovno priklanjanje civilnoga stanovništva FLN-u doveli su do početka službenih pregovora u Évianu u svibnju 1961. godine.³⁷ Alžirska delegacija predvođena Belkacemom Krimom iznijela je inicijalne zahtjeve da se Provizorna vlada Alžirske Republike (*Gouvernement Provisoire de la République Algérienne*, GPRA), osnovana 1958. godine,³⁸ prizna legitimnom alžirskom vladom. Nakon nepunih mjesec dana pregovori su propali, prvenstveno zbog spornoga pitanja dvojne nacionalnosti *pieds-noirs*a te sukoba oko suvereniteta nad Saharom, za koju su interes potaknula otkrića nafte i plina između 1952. i 1954. godine, ali i hladnoratovska nuklearna istraživanja.³⁹

U međuvremenu je De Gaulle izmijenio pristup prema pitanju Sahare te tražio novi krug pregovora s FLN-om koji je kao preduvjet zahtijevao puštanje Ben Belle iz pritvora. Premda je službena francuska politika odlučila priznati alžirski suverenitet nad Saharom i dalje je inzistirala na realizaciji vlastitih interesa na tome području. S druge strane, dio FLN-ovih političara anticipirao je postkolonijalnu situaciju u kojoj je francuska pomoć Alžiru bila nužna, a njezina prisutnost neizbježna. Teroristički napadi OAS-a, koji je pokušao više atentata i na samoga De Gaullea, ubrzali su početak novih pregovora.⁴⁰ Razgovori su započeli u tajnosti već sredinom veljače 1962. godine u zimovalištu Les Rousses. Obje strane sporazumjele su se oko nastavka i okončanja službenih pregovora u Évianu.⁴¹

Druga évianska konferencija započela je s radom 7. ožujka 1962. godine. Nakon dugotrajnih pregovora, 18. ožujka 1962. potpisani su Évianski sporazumi kojima je proglašen prekid vatre, a Francuska nedvojbeno osigurala željene privilegije i nastavak prisutnosti u Alžiru. Određeno je da će francuska vlada nastaviti pružati financijsku i tehničku pomoć svojoj bivšoj koloniji najmanje iduće tri godine kao nastavak *Constantine plana*, a zauzvrat su joj omogućene brojne koncesije i povlastice na području Sahare vezane uz gospodarsko iskorištavanje izvora nafte i plina te provođenje nuklearnih pokusa.⁴² Ugovorima se FLN obvezao osigurati europskoj zajednici u Alžiru sva politička i građanska prava. Također, postignut je sporazum koji je omogućio Francuzima nastavak upotrebe vlastite vojne infrastrukture na području Alžira. U slučaju pozitivnoga ishoda referenduma dogovoren je postupan odlazak francuskih postrojbi u roku od tri godine, s iznimkom vojne pomorske baze Mers-el-Kebir u kojoj su Francuskoj produžena prava na korištenje za idućih 15 godina.⁴³

U travnju 1962. godine francusko je biračko tijelo odobrilo Évianske sporazume na referendumu s 90,7% glasova, čime je dalo legitimitet francuskim vlastima u provođenju politike u skladu s načelima dogovorenima u Évianu. Unatoč službeno proglašenomu prekidu vatre sukobi nisu

36 P. C. NAYLOR 2000: 25, 32-33.

37 B. STORA 2004: 78, 83.

38 Umjesto CCE, 19. rujna 1958. godine FLN je u Kairu proglasio GPRA na čelu s Ferhatom Abbasom. Pred kraj rata GPRA je premjestila sjedište iz Kaira u Tunis, a mjesto Abbasa preuzeo je Benyoucef Benkhedda. B. STORA 2004: 83.

39 P. C. NAYLOR 2000: 29; B. STORA 2004: 7-8, 85.

40 Prosvjedi u Francuskoj protiv terorizma OAS-a tijekom 1961. i 1962. godine rezultirali su neredima i mrtvima. P. C. NAYLOR 2000: 35; B. STORA 2004: 85, 96-97.

41 P. C. NAYLOR 2000: 28-34.

42 B. STORA 2004: 85.

43 P. C. NAYLOR 2000: 34-37.

prestali. Protiv sporazuma ustali su članovi OAS-a. Sukladno prirodi njihove organizacije povećali su broj terorističkih napada na civilne ciljeve, ali i započeli s primjenom taktike „spaljene zemlje“. Nesigurnost među stanovništvom i strah od osвете alžirskih vlasti koju je propagirao OAS potaknula je masovnu emigraciju *pieds-noirsa*.⁴⁴ Nakon što su zemlju zaveli u anarhiju, u lipnju 1962. godine dio OAS-a odlučio je prihvatiti ponudu FLN-a o postizanju zajedničkoga sporazuma. Ekstremističke snage OAS-a pobjegle su u izbjeglištvo ostavivši za sobom kaos i ratom razrušenu zemlju.⁴⁵

Unatoč uspješnomu ispunjenju najvažnijih revolucionarnih zadataka – nacionalno jedinstvo, teritorijalni integritet i suverenitet – došlo je do zaoštavanja sukoba unutar vladajuće garniture FLN-a. Na Kongresu u Tripoliju održanome od 25. svibnja do 7. lipnja 1962. CNRA je izradila program za neovisni Alžir u kojemu je formulirana ideologija protivna Évianskim sporazumima. Prema njihovu mišljenju sporazumi su predstavljali temelj budućega francuskog neokolonijalizma, a suradnja s Francuskom u sklopu *Constantine plana* vodila je Alžir u ekonomsku i kulturnu ovisnost. U jeku unutarstranačkoga sukoba, 1. srpnja 1962. godine održan je referendum o alžirskom samoodređenju. Referendumska opcija neovisnoga Alžira „u suradnji s Francuskom“ dobila je gotovo stopostotan (99,72%) potvrđan odgovor izašlih glasača. Dva dana kasnije, 3. srpnja 1962. godine, proglašena je nezavisnost Alžira.⁴⁶

Premda je rat time bio službeno završen, borbe za vlast nastavile su se. Na vidjelo je izbila nekoherentnost i ideološka disonanca koja je vladala u pokretu. Nezavisnost je dobila svoj krvavi epilog u obliku građanskoga rata između sukobljenih frakcija FLN-a koji je u ljeto 1962. godine u potpunosti paralizirao zemlju. Optužujući GPRA-u za prihvaćanje kompromitirajućih uvjeta iz Évianskih sporazuma te izdaju nacionalnih interesa, struja pod vodstvom Ben Belle osnovala je *Politički biro* koji je uz podršku vojne elite okupljene oko načelnika stožera ALN-a, pukovnika Houarija Boumédièna (tzv. *Oujda grupa*)⁴⁷ mjesec dana nakon proglašenja nezavisnosti preuzeo vlast u Alžiru.⁴⁸ Na konstituirajućemu zasjedanju Ustavotvorne skupštine pod predsjedanjem Ferhata Abbasa 25. rujna 1962. godine proglašena je Alžirska Narodna Demokratska Republika. Mandat za sastav jednostranačke vlade FLN-a pripao je Ahmedu Ben Belli. Njemu je nakon donošenja Ustava u rujnu iduće godine na temelju neposrednih izbora povjerenja i dužnost prvoga predsjednika Alžirske Republike.⁴⁹

4. ZAKLJUČAK

Upravo zbog političkoga uređenja i društvene strukture Alžira francuske vlasti susprezale su se provesti dekolonizaciju. Naime, alžirski teritorij bio je u izravnome sastavu matične države u obliku triju prekomorskih departmana, a desetinu njegove populacije činilo je stanovništvo europskoga podrijetla koje je imalo gotovo kompletnu kontrolu nad unutarnjom upravom Alžira. Pritom francuske vlasti nisu poduzele nikakve efikasne mjere poboljšanja položaja domicilnoga stanovništva, što je dovelo do izbijanja dugotrajnoga oružanog sukoba s oslobodilačkim pokretom FLN-a. Alžirsko pitanje izazvalo je teške potrese u političkome životu Francuske, koji su se

44 Horne navodi da je iselilo 1380000 *pieds-noirsa*, a ostalo njih samo 30000. A. HORNE 2011: 533.

45 B. STORA 2004: 99-101.

46 P. C. NAYLOR 2000: 40; B. STORA 2004: 103-104, 122.

47 M. EVANS, J. PHILLIPS 2007: 65-66.

48 B. STORA 2004: 121.

49 P. C. NAYLOR 2000: 55.

najizravnije manifestirali čestim izmjenama vlada te nezadovoljstvom i podijeljenosti francuskih građana. Preuzimanjem dužnosti francuskoga predsjednika, general De Gaulle uspješno je riješio problem ponudivši opciju suradnje s nezavisnim Alžirom uz osiguravanje povlastica Francuskoj.

Zbog nedostatka političkoga iskustva, ali i pokreta koji nije jedinstveno istupao, potpisani su Évianski sporazumi kojima je priznata neovisnost pod cijenu očuvanja francuske prisutnosti i interesa u Alžiru. Ta je činjenica umanjivala uspjehe revolucije s obzirom na to da su sporazumi predstavljali nastavak francuskoga kolonijalnog naslijeđa u obliku neokolonijalnoga utjecaja. U novonastalim uvjetima Francuskoj je ovakav neizravan utjecaj nad Alžirom više odgovarao nego izravna kolonijalna vlast. Premda su nove alžirske vlasti nastojale ispraviti pogreške bivšega vodstva, one su onemogućavale stvarnu političku i ekonomsku emancipaciju zemlje, a alžirski političari nisu pokazali političku zrelost potrebnu za vođenje nove nacije pred kojom je predstojao poslijeratni izazov izgradnje države.

LITERATURA

- C. R. AGERON, 1991 - Charles R. Ageron, *Modern Algeria: A History from 1830 to the Present*, London: Hurst & Company, 1991.
- J. R. ARNOLD, 2010 - James R. Arnold, *Jungle of Snakes: A Century of Counterinsurgency Warfare from the Philippines to Iraq*, New York: Bloomsbury Press, 2010.
- D. F. BUSKY, 2002 - Donald F. Busky, *Communism in History and Theory: Asia, Africa, and the Americas*, Westport: Praeger Publishers, 2002.
- P. CALVOCORESSI, 2003 – Peter Calvocoressi, *Svjetska politika nakon 1945.*, Zagreb: Nakladni zavod Globus, 2003.
- M. EVANS, J. PHILLIPS, 2007 – Martin Evans, John Phillips, *Algeria: Anger of the Dispossessed*, New Haven: Yale University Press, 2007.
- M. EVANS, 2012 – Martin Evans, *Algeria: France's Undeclared War*, Oxford: Oxford University Press, 2012.
- A. HORNE, 2011 – Alistair Horne, *A Savage War of Peace: Algeria 1954-1962*, New York: New York Review of Books, 2011.
- A. A. MAZRUI, C. WONDJI, 1999 – Ali A. Mazrui, Christophe Wodji, *Africa since 1935*, sv. VIII, Paris: UNESCO, 1999.
- P. C. NAYLOR, 2000. - Phillip C. Naylor, *France and Algeria: A History of Decolonization and Transformation*, Gainesville: University Press of Florida, 2000.
- P. C. NAYLOR, 2015 - Phillip C. Naylor, *Historical Dictionary of Algeria*, Lanham: Rowman & Littlefield, 2015.
- W. B. QUANDT, 1969 - William B. Quandt, *Revolution and political leadership: Algeria, 1954-1968*, Cambridge: MIT Press, 1969.
- B. STORA, 2004 – Benjamin Stora, *Algeria, 1830-2000: A Short History*, Ithaca: Cornell University Press, 2004.
- ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA, 2008A - Encyclopaedia Britannica, *Association of Algerian Muslim Ulama*, 2008, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/15076/Association-of-Algerian-Muslim-Ulama> (pristupljeno: 29. ožujka 2015.)
- ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA, 2008B - Encyclopaedia Britannica, *National Liberation Front*, 2008, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/405030/National-Liberation-Front#ref225866> (pristupljeno: 29. ožujka 2015.)

THE ALGERIAN WAR OF INDEPENDENCE (1954. – 1962.)

Summary

Not long after the final crash of the French colonial empire in Indochina in 1954, the National Liberation Front (FLN) started an insurrection in Algeria and was fighting an armed and political battle against authorities of France in order to achieve complete independence. The Algerian War of Independence (1954. – 1962.) was one of the toughest armed conflicts in the period of decolonization mainly because of the specific status which Algeria held in the French political system and the fact that its administration was completely dominated by the *pieds-noirs*, the Algerian population of European origin. Due to those specificities, the war had a high impact on the political life of France causing divisions and tensions until the solution was brought up in the shape of Évian accords. This paper tries to depict the causes and course of the Algerian War of Independence, apropos bringing out an overview of the most important political happenings which led to the proclamation of Algerian Republic in 1962.

Keywords: Algeria; Algerian War of Independence; FLN; France; Charles de Gaulle; decolonization